De Koerier

nr. 107, december 2025

Podcast maakt geschiedenis populair

Knippenbergprijs voor klompenmaakster Nicole

De zoektocht van een heemkundekring

Het orgel in de kerk van Someren, een van de 46 Smitsorgels, die worden beschreven in een rijk geïllustreerd boek. *Zie pagina 22.*

Brabants Heem

Inhoud

Knippenbergprijs 2025 voor klompenmaakster Nicole van Aarle 4

Podcast heemkundekring Essen maakt geschiedenis populair 10

Het andere verhaal: oude interviews terug te luisteren 14

Zoektocht naar het zwarte goud verbeeld in toneelstuk 16

Smitsorgels, een lust voor het oor en het oog 22

Van stamboom naar familiegeschiedenis 26

Faro en de zoektocht van heemkundekring Vehchele 30

Damianenklooster, een imposant bouwwerk 36

Dorpskern Vught in 3D gereconstrueerd 42

Stimuleringsprijzen Brabants Heem uitgereikt 44

Boeken 47

Onderscheidingen Brabants Heem 52

Brabants Heem

Van vrijwilligers, voor vrijwilligers

Geachte lezer,

Heemkunde omvat een breed scala aan onderwerpen. Deze uitgave van De Koerier is daarvan een treffend voorbeeld. Het gaat over behoud van monumentale gebouwen, over majestueuze kerkorgels, de verbeelding van de kolenwinning in Oost-Brabant en over de moderne tijd met het maken van podcasts en 3D beelden van oude panden.

De vele onderwerpen leiden tot een omvangrijke en feestelijke uitgave, die aan het eind van het jaar voor aardig wat leesuurtjes kan zorgen. Het geeft een mooi beeld hoe divers in onze provincie verleden en heden bij elkaar komen en hoeveel mensen zich daarmee bezig houden. Brabants Heem laat zich niet onbetuigd, er zijn in de afgelopen maanden veel vrijwilligers in het zonnetje gezet. Met de stimuleringsprijzen Brabantse Erfgoedweekend en met de tweejaarlijkse Knippenbergprijs heeft Brabants Heem vele mensen letterlijk een steuntje in de rug gegeven.

De activiteiten van heemkundekringen en erfgoedorganisaties bereiken een groot publiek. Samenwerking zorgt dat er steeds nieuwe initiatieven komen. Dat gebeurt zelf tot over de grens, zoals blijkt uit een project uit het grensgebied tussen België en delen van West-Brabant.

Veel leesplezier!

Zeeland, december 2025
Tjeu van Ras
tjeuvanras@brabantsheem.nl

De volgende uitgave komt uit in maart 2026.
Kopij dient uiterlijk maandag 9 februari 2026 binnen te zijn.

Knippenbergprijs 2025 voor klompenmaakster Nicole van Aarle

1

Nicole van Aarle is de enige vrouwelijke klompenmaakster die handmatig klompen kan maken. Ze heeft het vak geleerd van haar vader en is de vijfde generatie klompenmakers in de familie. Ze zet zich met hart en ziel in om het ambacht van klompen maken te behouden voor de toekomst.

Stichting Intocht Driekoningen 's-Hertogenbosch organiseert al sinds 1935 de Driekoningenviering en intocht. Driekoningen op 6 januari was eeuwenlang een belangrijk feest dat de midwinterperiode afsloot. De stichting is er in geslaagd om de kernwaarde van de traditie – goed doen voor een ander – een eigentijdse betekenis te geven.

2

door Ineke Strouken

Een groot applaus klonk er op 15 november voor de vijf prijswinnaars van de Knippenbergprijs 2025. Applaus voor de winnaar van de eerste prijs, klompenmaakster Nicole van Aarle en voor de vier andere prijswinnaars. Nicole van Aarle kreeg de Knippenbergpenning 2025 uitgereikt door Henk Hellegers, voorzitter van Brabants Heem, die ook de andere prijzen uitreikte.

Elke twee jaar wordt de Knippenbergprijs uitgereikt aan mensen en organisaties die een voorbeeld zijn voor de beoefening van lokaal erfgoed. Dit jaar was het thema 'immaterieel erfgoed'. De belangstelling was groot: vijfentwintig immaterieel erfgoed-gemeenschappen stuurden hun traditie in.

De Nieuwjaarskoek is een oudejaarstraditie in Tilburg. Het is een versierde, platte kruidkoek die je met de beste wensen voor het nieuwe jaar geeft aan een ander. Bakkerij Govert van Nunen doet er alles aan om de Nieuwjaarskoek eigentijds te houden. Voor veel Tilburgers hoort de Nieuwjaarskoek bij Oud en Nieuw.

3

De kwaliteit van de inzendingen was hoog, de diversiteit was opvallend. Van ambachten, feesten en vieringen tot evenementen. Er waren kleine tradities bij tot hele grote, waarbij een heel dorp is betrokken. Het was voor de jury een hele moeilijke opgave om een selectie te maken en de winnaar aan te wijzen.

De Knippenbergprijs – genoemd naar de priester Willy Knippenberg, die zoveel voor de Brabantse heemkunde heeft betekend – is een initiatief van Brabants Heem. De prijs bestaat uit een penning met de beeltenis van Willy Knippenberg, naamgever van de prijs en een cheque van 1.500 euro. Er werden in totaal vijf prijzen uitgereikt.

Het Metworstrennen in Boxmeer is een paardenrace op carnavalsmaandag. De race is ontstaan uit het verhaal dat een freule in de 15e eeuw met haar koets van de weg raakte en geholpen werd door jonge mannen uit Boxmeer. Voor de gemeenschapszin in Boxmeer zijn de Metworstrennen van groot belang. Het is heel bijzonder dat een traditie zich met behoud van de kernwaarden al zoveel eeuwen heeft weten aan te passen aan de tijd.

4

Als tweede eindigde de stichting Intocht Driekoningen ’s-Hertogenbosch (750 euro), als derde de Nieuwjaarskoek van Govert van Nunen, patisserie en chocolaterie Tilburg (750 euro). De vereniging “De Metworst” Boxmeer, die vierde werd en De Pelterheggen vloeiweiden Bergeijk, dat de vijfde prijs won, kregen ieder een cheque van 500 euro.

De jury voor de Knippenbergprijs 2025 bestond uit: Bibi Silvertant (voorzitter), Annie Maas en Ton Poppelaars. Zij hadden de moeilijke taak om uit de vijfentwintig inzendingen de winnaars te kiezen. Ze verkozen Nicole van Aarle uit Aarle-Rixtel als winnaar, want ‘Nicole van Aarle zet zich met hart en ziel in om het ambacht te behouden en door te geven.

In natuurgebied De Pelterheggen vloeiweiden in Bergeijk wordt een oud boerenambacht in ere gehouden. Hierbij worden de graslanden kunstmatig door stromend water bemest met kalk en mineralen uit rivieren, beken en bronnen. De bevloeiing van graslanden staat op de UNESCO lijst van Immaterieel Erfgoed, omdat deze techniek belangrijk is voor de kennis over biodiversiteit en waterbeheersing.

5

Ze experimenteert met eigentijdse klompenmodellen, zoals de hoge hak klomp, geeft demonstraties en cursussen en is bezig om een handleiding handmatig klompen maken te schrijven, zodat de kennis ervan niet verloren gaat. Haar enthousiaste inzet is een voorbeeld voor alle ambachtsmensen.’

De Knippenbergprijs wordt georganiseerd door de Knippenbergwerkgroep: Ineke Strouken (voorzitter), Tjeu van Ras (communicatie) en Theo Cuijpers (secretaris).

De foto’s bij dit artikel zijn beschikbaar gesteld door de deelnemers aan de Knippenbergprijs 2025.

Podcast heemkundekring Essen maakt geschiedenis populair

door Bas Augustijn

Hoe zorg je ervoor dat vooral jongere mensen meer belangstelling krijgen voor de geschiedenis van eigen plaats en streek? Thomas Dekkers en Kristof Thill van de heemkundekring in Essen (net over de grens bij Roosendaal) proberen met een podcast daarop een antwoord te vinden. De podcast heeft als titel 'Over de Meet'. De onderwerpen voor de podcast worden gevonden in de historie van de streek aan beide kanten van de Belgisch-Nederlandse grens. Ze zijn nu al een klein jaartje mee bezig en de resultaten zijn verbluffend.

Begin november waren de programma's al zo'n 10.000 keer beluisterd, vooral door mensen die in vergelijking met de gemiddelde leeftijd van de eigen leden een stuk jonger zijn. Door net iets meer mannen dan vrouwen. De luisteraars van de eerste uitzendingen waren meer Belgen dan Nederlanders. Maar Thomas en Kristof maken nog steeds reclame en verwachten dat – als deze podcast over de grens meer bekend wordt – er later meer evenwicht ontstaat.

Podcast, wat is dat?

Een podcast is een digitaal geluidsbestand dat je kunt ontvangen en afluisteren met een tablet, pc of smartphone. Vergelijk het met een radio-uitzending, maar dan met dit grote verschil dat je ernaar kunt luisteren wanneer je zelf wilt, je het verhaal op elk moment stop kunt zetten en weer aan. Dus naar luisteren wanneer het jou uitkomt. En ook waar, thuis, in de auto, in de sportzaal, tijdens een wandeling, maakt niet uit. Een podcast kan overal over gaan. De onderwerpen zijn talloos.
Brabants Heem heeft op drie plekken in Brabant een workshop podcast-maken georganiseerd, twee zijn er al geweest, de derde is op 24 januari in Etten-Leur.

De makers van de podcast 'Over de Meet'. Links Kristof Thill, rechts Thomas Dekkers. (foto Bas Augustijn)

Daling ledental

Dat ze met een podcast zijn begonnen heeft te maken met het dalende ledental van de heemkundige verenigingen in Vlaanderen. Thomas Dekkers: "De heemkundekring Essen telt nu een kleine vijfhonderd leden. Maar het ledental neemt af. Dat zien we niet alleen in Essen, maar in heel Vlaanderen. Ik was zelf twintig jaar geleden het jongste bestuurslid in Essen en ben dat nog steeds."

Begin dit jaar, tijdens de nieuwjaarsreceptie van de heemkundekring Essen, kwam de veroudering en vermindering van het ledental ter sprake. En volgens Kristof Thill ook de verzuchting dat het jammer zou zijn als in de toekomst al die mooie verhalen uit de rijke historie van de streek verloren gaan als er geen belangstelling meer is voor heemkunde. Kristof: "Met een tripel erbij kwamen we op de vraag: hoe kunnen we de jeugd bereiken? Waar zoekt die naar informatie? Is dat bijvoorbeeld via Facebook en Instagram? Vandaar de gedachte aan een podcast." Al vanaf de start is het initiatief vanuit Essen ondersteund door de Nederlandse Mastboom-Brosens Stichting, gevestigd in Oud-Gastel.

> 'Jammer als al die mooie verhalen verloren gaan'

Elke podcast wordt voorzien van een spannende intro om de belangstelling te wekken.

Moord en doodslag

De podcast wordt niet alleen gevuld met onderwerpen uit Essen zelf, maar uit de hele regio aan beide kanten van de grens. Dus uit Essen, Kalmthout, Nieuwmoer, Wouw, Huijbergen, Putte, Roosendaal en Bergen op Zoom. De keuze is tot nu toe daarbij vooral gevallen op onderwerpen die met misdaad, moord en doodslag te maken hebben. Het gaat de makers niet alleen om de sensatie. De luisteraars krijgen behalve een spannend verhaal ook een stuk geschiedenis van de streek mee. Over het leven van vroeger, vaak zo'n paar honderd jaar geleden. Er wordt bijvoorbeeld verteld over de baljuw, de schout en de schepenen, het vervoer van een gevangene met een kar vanuit Antwerpen naar Essen, een transport dat toen een halve dag in beslag nam. "We denken dat ook jongeren hierdoor meer belangstelling voor de streekgeschiedenis krijgen", meent Kristof.

Thomas en Kristof hebben bij het doorzoeken van de archieven een hoop onderwerpen gevonden die voor de podcast 'Over de Meet' in aanmerking komen. Het gaat allemaal om waargebeurde verhalen. Ze kunnen inmiddels nog zeker vijftien uitzendingen vooruit. Elk onderwerp wordt goed uitgeplozen. Met het uitwerken van de onderwerpen en het maken van de podcasts is het tweetal ongeveer vijf tot zes uur per week bezig. Bij de technische afwerking ervan, zoals muziek erbij, worden ze geholpen door Loes Franken uit Essen en Skout Knappers uit Nispen. In het begin was het even wennen om een goede podcast te maken. Ondertussen lukt dat steeds beter. "Thomas is een geboren verteller", merkt Kristof in verband daarmee op.

Luisteren in auto

Het eerste onderwerp ging over Tanneke van den Bergh, een meisje uit Essen dat rond 1740 in Wouw op de brandstapel terecht kwam. Wel na eerst te zijn gewurgd. Er was zoveel te vertellen dat de hele uitzending anderhalf uur duurde. Vandaar dat die in twee delen is geknipt.

Thomas Dekker: "We mikken voor elke uitzending op dertig tot vijfenveertig minuten. Dat is ideaal bijvoorbeeld voor mensen die pendelen en tijdens de autorit hiernaar kunnen luisteren."

Naast luisteren is er ook veel te zien. Belangstellenden krijgen via de podcast op Instagram en Facebook ook beeldmateriaal voorgeschoteld dat bij het onderwerp hoort. Daarbij beelden die via kunstmatige intelligentie (AI) aan het onderwerp worden gekoppeld. Bij het verhaal van Tanneke is met behulp van AI bijvoorbeeld gereproduceerd hoe dit meisje eruit kon hebben gezien. "Niet dat dit helemaal klopt, maar de luisteraars krijgen er op deze manier toch een beeld bij", meent Kristof.

Website

Verder is er een speciale website (www.overdemeet.be) met informatie over alle onderwerpen. Op deze site kunnen luisteraars tevens hun reacties kwijt. Tot nu toe hebben Thomas en Kristof al veel leuke reacties op hun verhalen ontvangen. "We zien dat we op deze manier veel mensen bereiken. Dat wordt geregistreerd," vertelt Kristof. "We weten wie onze luisteraars zijn, hoeveel procent mannen en vrouwen, de leeftijd ervan en ook waar ze luisteren. Zo zien we dat mensen bijvoorbeeld ook op vakantie ons verhaal horen. Het is leuk om al die resultaten te zien. We hebben het idee dat we met iets goeds bezig zijn."

'We zien dat we op deze manier veel mensen bereiken'

De Koninklijke Heemkundekring Essen bestaat al bijna honderd jaar. Bij de oprichting in 1929 was het niet alleen een heemkundekring voor Essen, maar ook voor Kalmthout en Huijbergen. Die twee laatste plaatsen hebben later een eigen heemkundige vereniging opgericht.

Bas Augustijn (Hoogerheide) en is oud-journalist en schrijver. Hij heeft diverse boeken op zijn naam staan. Daarnaast schrijft hij regelmatig in uitgaven van diverse heemkundige kringen in westelijk Brabant. Met ingang van deze editie levert hij ook bijdragen aan De Koerier.

Het andere verhaal: oude interviews terug te luisteren

Waalre, Burgemeester Uijenstraat, 18 september 1944.
(foto stichting Erfgoed 40-45, Valkenswaard en Waalre)

door Arnoud-Jan Bijsterveld

Het project 'Het andere verhaal van Noord-Brabant en de Noord-Brabanders in de Tweede Wereldoorlog' (2022-2025) in het kader van Brabant Herinnert slaagde erin ruim tachtig artikelen van meer dan zestig auteurs te verzamelen.

Alle bijdragen gaan uit van een persoonlijk verhaal, een herinnering, een locatie, een gebeurtenis, een foto, een bron of een object. Hiervan werden er 56 gepubliceerd op de website *brabantserfgoed.nl/brabant-herinnert*. Deze en nog meer verhalen verschenen in andere vormen, deels meermaals: als artikelen in tijdschriften en jaarboeken, op andere websites en in boekvorm in het gelijknamige boek. Vier studenten van Yonder maakten korte video's en Barbara van den Boogaard van Uma Media maakte zes korte films voor YouTube. Aan de verhalen werden foto's, kaarten en infographics toegevoegd. Zo ontstond een multimediaal pakket van oorlogsverhalen, dat nog verder wordt uitgebreid in de nieuwe werkperiode van Brabant Herinnert. We blijven dus verhalen toevoegen!

Opnamen

Omdat we ook ouder materiaal toegankelijk wilden maken, zijn enkele mensen aan de slag gegaan met de interviews die medewerkers van Omroep Brabant in het herdenkingsjaar 1994 hebben opgenomen. Deze opnamen, met indrukwekkende herinneringen aan de oorlog, heeft Omroep Brabant in 1995 afgestaan aan het toenmalige Rijksarchief, nu het BHIC. Christ van den Besselaar, oud-journalist van Omroep Brabant, die de opnamen coördineerde en nog beschikte over de destijds gebruikte tussenteksten, heeft alle opnamen opnieuw afgeluisterd en samengevat. Jeroen Arts bewerkte de lange opnamen van zeven interviews tot geluidsbestanden van vijf tot achttien minuten. Met behulp van transcripties maakte Abel Vierhout korte inleidingen en samenvattingen. De zeven interviews staan, met uittreksels uit de transcripties, nu op de website van Erfgoed Brabant. Ook hieraan willen we nog interviews toevoegen.

De nu gepubliceerde getuigenissen gaan over onderduiken, verzet en strijd in Drunen, Klundert, Den Hout, Bergen op Zoom, Bergeijk en Eindhoven. Veel van de geïnterviewden zijn inmiddels overleden maar op deze manier blijven hun herinneringen toegankelijk. Ze kunnen een nieuwe generatie in Noord-Brabant inspireren zich de geschiedenis toe te eigenen en die te verbinden met eigen ervaringen.

Website: www.brabantserfgoed.nl/page/16976/abel-vierhout
Voor het boek zie brabantherinnert.nl/boek-het-andere-verhaal/

Zoektocht naar het zwarte goud verbeeld in toneelstuk

door Geurt Franzen

Hoeveel vrijheid heeft een toneelschrijver die zich baseert op historische gebeurtenissen? Wanneer gaan feit en fictie schuren? Henny Lenkens uit Oploo schreef een stuk over de steenkoolboringen in het Oost-Brabantse Oploo: 'Van niemand gehoord dat ik heb overdreven of wat heb verzonnen.'

Steenkool? Die werd gedolven in Limburg. Minder bekend is echter dat begin vorige eeuw ook in het oosten van Brabant naar steenkool is geboord. Zoals in Oploo. Het werd het thema van een toneelstuk dat in september in het dorp werd opgevoerd. Henny Lenkens (71) was de grote drijfveer achter het openluchtspektakel '*De Schat van d'n Blauwenhoek*'. De (oud-)journalist en tekstschrijver heeft een meer dan bovengemiddelde interesse voor de geschiedenis van Oploo. De historische feiten die hij boven water haalt, verwerkt hij bij voorkeur in toneelstukken. Waarom? In de eerste plaats omdat hij daarmee zijn twee grote liefhebberijen – historie en toneelspel – kan verbinden. En daarnaast omdat hij op die manier de geschiedenis van Oploo voor een groot publiek bereikbaar kan maken.
Lenkens schreef al de nodige toneelstukken gebaseerd op historische gebeurtenissen of personen. Zoals dat over de legendarische schaapsherder *Tôntje d'n Dwerg*. Zijn jongste stuk neemt de toeschouwers mee naar het jaar 1912 waarin in Oploo naar steenkool werd geboord.

De boortoren staat en wordt in gang gezet. Inwoners van Oploo bekijken het gevaarte en de vreemde boorlui. (foto Stefan Theunissen / SPG Photos)

Valkuil

Kun je als toneelschrijver bij de historische feiten blijven, is het niet verleidelijk om, ten faveure van een aantrekkelijk toneelstuk, alles wat spannender te maken? Lenkens is zich bewust van die valkuil. Maar hij trapt er niet in. 'Ik weet dat bij al mijn toneelstukken mensen op de tribune zaten die veel meer over de geschiedenis weten dan ik. Maar ik heb nooit meegemaakt dat naderhand iemand op me afkwam en zei dat ik iets had overdreven of wat had verzonnen.'

De Oploose schrijver weet de balans tussen feit en fictie goed te behouden, zegt hij. Gedegen onderzoek vindt hij van groot belang. Hij gaat de archieven af, speurt online naar gegevens en leest alles wat er over een gebeurtenis is geschreven.
En dan, als hij alle feiten op een rijtje heeft, verwerkt hij ze tot een toneelstuk.

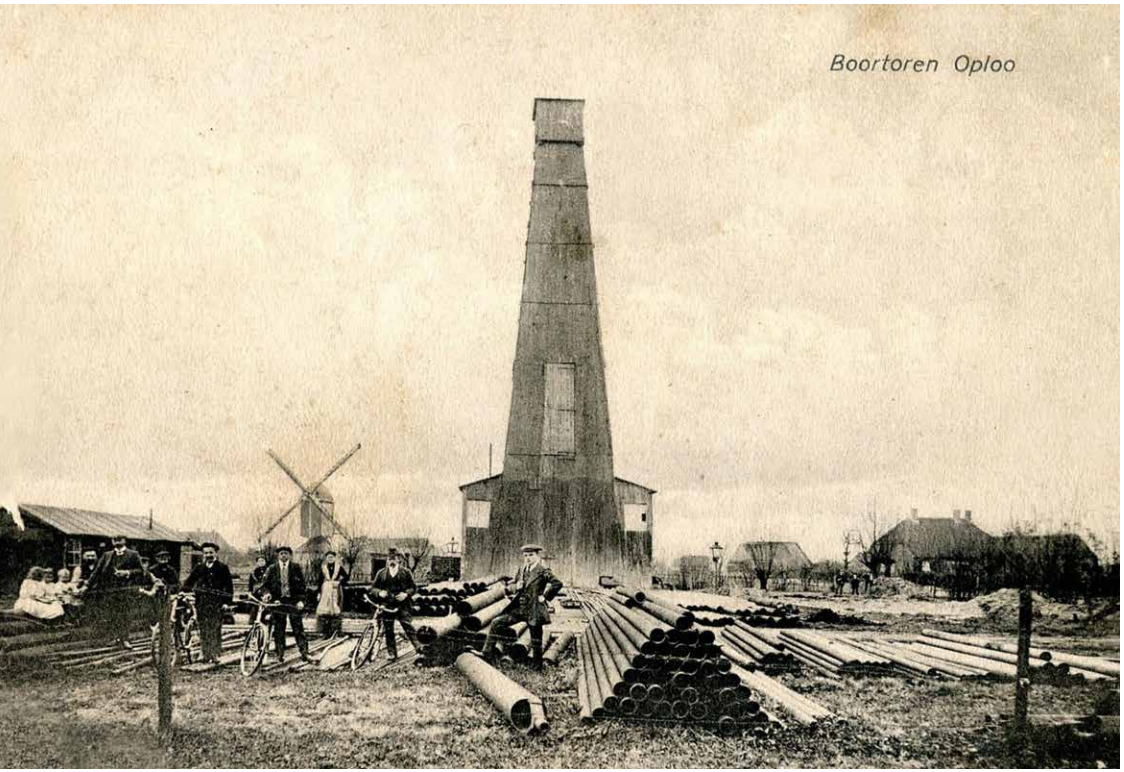

Medewerkers van de boormaatschappij en een aantal dorpelingen van Oploo poseren bij de boortoren die van eind 1911 tot begin 1913 in de buurtschap Blauwenhoek stond opgesteld.

Om zo'n stuk aantrekkelijk te maken, kan hij niet zonder fictie. Zo verzon hij voor dit toneelstuk een romance tussen een boormedewerker en de huishoudster van de Oploose molenfamilie. 'Die fictie staat volledig in dienst van de feiten', zegt Lenkens. 'Terwijl de decors en de overige aankleding zo authentiek mogelijk zijn. Bij een toneelstuk over de oorlog, rijdt er een echte jeep uit die tijd over het podium. En we scharrelen wat af om echte spullen uit grootmoeders tijd op het podium te krijgen.'

Lenkens schrikt er niet voor terug om in een historische setting uitstapjes te maken naar het heden. Zo springt hij in '*De Schat van d'n Blauwenhoek*' regelmatig vooruit naar het heden. 'Ik voer een influencer op, die, net zoals vloggers dat doen op internet, commentaar levert op wat er gebeurt op het toneel. Op hun beurt reageren de personages op die influencer. En niemand in het publiek heeft moeite met zo'n tijdmachine.

De feiten blijven onaangetast.' Die vrouwelijke influencer heeft Lenkens, met een vette knipoog, Karmijn genoemd. 'Onze theatergroep heet Karrespel en die 'mijn' spreekt vanzelf', zegt hij met een brede grijns.

Impact

De Oploonaar speelde al heel lang met het idee om iets te doen met de boringen in 1912. 'Al in 1986 begon ik een dossier hierover. Ik vond het bijzonder om te ontdekken dat destijds veel ruimer naar steenkool is gezocht dan alleen in Zuid-Limburg. Het moet ook heel wat impact hebben gehad in het dorp. Een jaar lang stond er een reusachtig boortoren. 24 uur per dag werd er geboord. Wat ik een fabelachtig gegeven vond, was dat de boor op een gegeven moment is vastgelopen. Dat was een ramp. Want die keiharde boorkop was van kostbare diamant. En die zat dus ineens vast, op 1100 meter diepte. Toen is de boring gestaakt. De steenkool zou ook te diep hebben gezeten om op economisch verantwoorde wijze te delven.'

'Er is destijds veel ruimer naar steenkool gezocht dan alleen in Zuid-Limburg'

De Oploose bodem houdt die kostbare boorkop overigens nog steeds gevangen. Niet voor niets heet het toneelstuk 'De Schat van de Blauwenhoek'. Destijds wilde hij er een boek over schrijven. Dat kwam er niet van. Jaren later werd hij gevraagd om er een tentoonstelling over te maken. Die ging niet door. Maar het thema bleef hem bezighouden en omdat hij inmiddels zoveel archiefmateriaal had verzameld, besloot hij alsnog dat boek te gaan schrijven. Dat boek, '*Géén kolenmijn, géén kuuroord*', is afgelopen jaar verschenen. Toen Lenkens door Wagenspeelgroep Karrespel werd gevraagd een toneelstuk te schrijven vanwege het 20-jarig jubileum, lag voor hem het onderwerp voor de hand: de steenkoolboringen in 1912.

Als verbinding tussen de speltaferelen werd in het openluchtspel een aantal sfeervolle dansen uitgevoerd. Zo wordt met paraplu's een 'regendans' uitgebeeld. (foto Stefan Theunissen / SPG Photos)

De vier voorstellingen waren allemaal uitverkocht en een groot succes. Ergens in het toneelstuk werd het publiek flink verrast. Op zeker moment spoot uit de nagebouwde boortoren op het podium water. Dat was een zogenaamde 'spuiter'. 'Het is echt allemaal zo gegaan', aldus de toneelschrijver. 'Er werd destijds twee keer een warmwaterbron geraakt en die spuiters waren er toen echt. Het heeft er decennia later, in de jaren tachtig, zelfs toe geleid dat er opnieuw een boorinstallatie in Oploo kwam te staan. Zou Oploo een kuuroord kunnen worden? Dat was de vraag in de jaren '80. Op 486 meter is toen inderdaad zouthoudend water van 32 graden gevonden. Deze boring slaagde wel, maar in de politiek was onvoldoende draagvlak om van Oploo een kuuroord te maken.

'Het is echt allemaal zo gegaan'

Zo'n spuiter stelde de boorlui destijds trouwens voor een groot probleem, weet Lenkens te vertellen. 'Dat water kwam er met grote kracht uit en overstroomde de landerijen. Als zo'n gat niet werd gedicht, zou het een enorme overstroming hebben gegeven. En het water was zout, dus dat zou de grond onvruchtbaar maken. Met kalk moesten ze zo'n gat dichten en dat was geen peulenschil.'

In zijn streven om de geschiedenis zo getrouw mogelijk na te bootsen, gaat Lenkens ver. In 1912 was er een zonsverduistering. En dus gingen ook de spotlights op zeker moment uit. Ook was er een storm die grote schade toebracht. Een eeuwenoude eikenboom moest het ontgelden. De blikseminslag die 'd'n rauwen bôm' in elkaar deed storten, deed ook nu het publiek op de tribune schrikken. Lenkens is nog lang niet uitgeschreven over zijn dorp. Maar wat het volgende historische onderwerp wordt, dat weet hij nog niet.

Smitsorgels, een lust voor het oor en het oog

Het Smitsorgel in de Sint Servatiuskerk Schijndel. Het is een orgel met drie klavieren en vrij pedaal, voltooid door F.C. Smits in 1852; de orgelkas is vervaardigd door J. Beuijssen (Boxmeer), beeldhouwwerk is waarschijnlijk gemaakt door diens medewerker C. Pinsard. (foto Wijtse Rodenburg)

door Tjeu van Ras

Het was een invloedrijke en kapitaalkrachtige familie, al voordat ze in 1825 startte met het bouwen van orgels. Drie generaties Smits uit Reek (bij Grave) bouwden voor kerken in het bisdom Den Bosch orgels met een typische eigen klank. Frans Jespers is een van de samenstellers van een dik, rijk geïllustreerd boekwerk over de Brabantse Smitsorgels die er nog zijn met als titel 'Smitsorgels, De bouwstijl van de Brabantse familie Smits weerspiegeld in hun orgels'.

Jespers, theoloog en filosoof woont in het Limburgse Voerendaal, maar is Brabander van geboorte. Hij werkte voor het boek in een werkgroep van de Brabantse Orgelfederatie samen met Henk Kooiker, Wijtse Rodenburg, Wim van der Ros en Ad van Sleuwen. Jespers wieg stond in Oosterhout. Zijn liefde voor muziek spreekt al uit zijn promotie-onderwerp: de geschiedenis van de katholieke kerkmuziek tussen 1700 en 1900. Het kerkorgel maakte daar deel van uit. In Limburg is hij betrokken bij SOL, de Samenwerkende Orgelvrienden Limburg, in Brabant is hij lid van de Brabantse Orgelfederatie. De werkgroep van deze federatie heeft alle 46 nog bestaande orgels van de familie Smits onderzocht, gefotografeerd en er geluidsopnamen van gemaakt. Het is een dik boek geworden, 544 pagina's met meer dan 800 kleurenfoto's en daarbij ook nog eens twee cd's met muziek van een Smitsorgel.

544 pagina's met meer dan 800 foto's en twee CD's

Onwaarschijnlijk

Het eerste orgel bouwden de Smitsen in hun geboortedorp Reek in 1825. Nicolaas Smits begon het bedrijf, na zijn overlijden nam Frans Smits, Frans I in de annalen, het bedrijf over. "Hij zou het zichzelf hebben geleerd, orgels bouwen, zo heeft hij zelf vastgelegd. Het is maar de vraag of dat zo is, onwaarschijnlijk zelfs" aldus Jespers. Hij en de leden van de werkgroep hebben niet kunnen achterhalen hoe het precies zit. "De familie was rijk en had veel connecties, ze wisten wat er in de wereld speelde. Het was een door en door katholieke familie. Dankzij telgen die priester waren hadden de orgelbouwers een directe ingang bij veel kerkbesturen"

Fragment van het Smitsorgel in de Sint Servatiuskerk in Schijndel met beelden van bazuin blazende engelen en neogotisch snijwerk. Dit orgelfront was een van de eerste in Nederland in neogotische stijl. (foto Wijtse Rodenburg)

Brabantse orgelfederatie

Ruud Severijns is voorzitter van de Brabantse Orgelfederatie, een platform waarin alles wat te maken heeft met de orgelcultuur in Brabant samenkomt. De federatie is in 2007 opgericht. “We zijn,” zegt Severijns “de behartigers van de belangen van organisten, componisten en we staan voor het behoud van de orgels zelf.” De ontkerkeling en de vergrijzing zijn bedreigend voor de orgels en de orgelcultuur. “De meeste jongeren zijn niet op de hoogte van de waarde van orgels en wat daarmee samenhangt. Daar willen wij als federatie iets aan doen.”
Brabant telt 40 orgelkringen, die door de orgelfederatie worden gesteund. Een mooi voorbeeld is volgens Severijns het orgel in de basiliek van Oirschot. Mede door de federatie zijn daarvoor subsidies binnengehaald, die het herstel van het orgel hebben mogelijk gemaakt. ‘We richten ons als orgelfederatie nu op wat wij noemen de verweesde orgels, orgels die nauwelijks of niet meer bespeeld worden. Met mentoren willen we mensen enthousiasmeren om zich daarvoor in te zetten. Als orgels niet bespeeld worden gaat de slijtage harder. Bespelen en onderhouden voorkomt veel kosten,” aldus de federatievoorzitter.
De Brabantse Orgelcultuur staat op de landelijke lijst van immaterieel erfgoed.

Met de bouw van het eerste orgel in Reek maakte het bedrijf een goede start, al zou het orgel een eeuw later jammerlijk vrijwel geheel op de schroothoop belanden. Reek kreeg een nieuwe kerk en de toenmalige pastoor Smits (geen familie) kon het met de orgelbouwers niet eens worden over de verplaatsing van het oude orgel naar de nieuwe kerk. Gevolg van de onenigheid: het orgel werd gesloopt, alleen het zeventiende-eeuwse beeld van Caecilia is overgebleven.

Vooruitstrevend

De Smitsorgels zijn vooral terug te vinden in het bisdom Den Bosch, een staat er ook in Amsterdam in De Duif, de voormalige kerk aan de Prinsengracht. “Een uitzondering. Een achterneef van de Smitsen was daar kapelaan. Frans I was volgens Jespers vooruitstrevend. “Al in 1830 had hij het idee om op industriële wijze orgels te vervaardigen.” Bij het familiehuis in Reek – dat er nog steeds staat – werd een vleugel aangebouwd voor de houtopslag. Het bedrijf had op zijn hoogtepunt 6 man personeel. Ze zorgden voor rijk versierde orgels met beelden, houtsnijwerk, bewerkte orgelpijpen en beschilderingen. Er zijn orgels bij die volgens Jespers behoren tot de mooiste van die tijd in Nederland. Kasten en fronten werden naar eigen ontwerp vervaardigd door bekende meubelmakers en beeldhouwers.

Wat muziek betreft hebben de Smitsorgels een typische eigen klank. “Breed en warm”, noemt Jespers dat. De buitenkant van het orgel moest volgens Frans I iets oproepen van verering en godsvrucht. “Het waren vrome mensen, de orgelversiering moest uitbeelden hoe het er in de hemel uitziet. Dat geeft overal een heel mooie presentatie van het orgelfront.” Dat is op de vele foto’s in het boek te zien. “Je kijkt je ogen uit bij die orgels. Daarom is het zo interessant daar een fotoboek van te maken”. Het gaat verder dan dat. In het elf hoofdstukken tellende boek is heel veel documentatie over deze monumentale orgels toegevoegd. Voor wie er meer van wil weten bevat het boek literatuurverwijzingen.

’Smitsorgels, De bouwstijl van de Brabantse familie Smits weerspiegeld in hun orgels’ is voor 49,95 euro te koop via de website van de Brabantse Orgelfederatie: www.brabantorgel.nl

Stamboomcafé van de afdeling Kempen- en Peelland van de Nederlandse Genealogische Vereniging. (foto Willem Binnendijk)

Van stamboom naar familiegeschiedenis

door Anton Neggers

De afdeling Kempen- en Peelland van de Nederlandse Genealogische Vereniging wil graag partner zijn van heemkundekringen op het gebied van familiegeschiedenis. Met de genealogische kennis van Kempen- en Peelland, en de kennis en bronnen van heemkundekringen over het lokale verleden is de geschiedenis nog beter te beschrijven.

Zestig procent van de Nederlanders is geïnteresseerd in de eigen familiegeschiedenis; een kwart zegt er zelfs veel belangstelling voor te hebben. Dat blijkt uit onderzoek van bureau Norstat, uitgevoerd in opdracht van het CBG|Centrum voor familiegeschiedenis. Een op de vijf Nederlands heeft zelf wel eens ooit aan genealogisch onderzoek gedaan. Genealogie is nauw verbonden aan heemkunde: de geschiedenis van een dorp of stad wordt geschreven door de mensen die er wonen, werken, trouwen, kinderen krijgen, en door de relaties die zij onderhouden met andere mensen en met de (plaatselijke, regionale en landelijke) instanties. Vandaar dat veel heemkundekringen zich actief bezighouden met stamboomonderzoek, bij voorbeeld door middel van genealogische werkgroepen, of door het verzamelen van genealogische documentatie, zoals bidprentjes en rouwbrieven.

Eindeloze reeksen

Wie kijkt in de genealogische tijdschriften van pakweg vijftig jaar geleden, zoals De Brabantse Leeuw, De Nederlandse Leeuw en Gens Nostra, ziet vooral veel schema's: eindeloze reeksen namen, met data en plaatsnamen, met hoogstens een opmerking over een beroep of woonhuis. Stamboomonderzoek was in die tijd een monnikenwerk: het pagina voor pagina doornemen van de registers van de burgerlijke stand, en doop-, trouw- en begraafboeken. De nieuwe generatie genealogen heeft het anno 2025 veel gemakkelijker. Dankzij de (over het algemeen) zeer gebruikersvriendelijke databanken op internet zijn de primaire persoonsgegevens rond geboorte, huwelijk en overlijden eenvoudig toegankelijk, zodat de handige stamboomonderzoeker in een paar uur tijd een stamreeks tot vóór de invoering van de burgerlijke stand kan completeren. En ook andere bronnen zijn steeds meer via internet toegankelijk.

De nieuwe generatie genealogen heeft het anno 2025 veel makkelijker

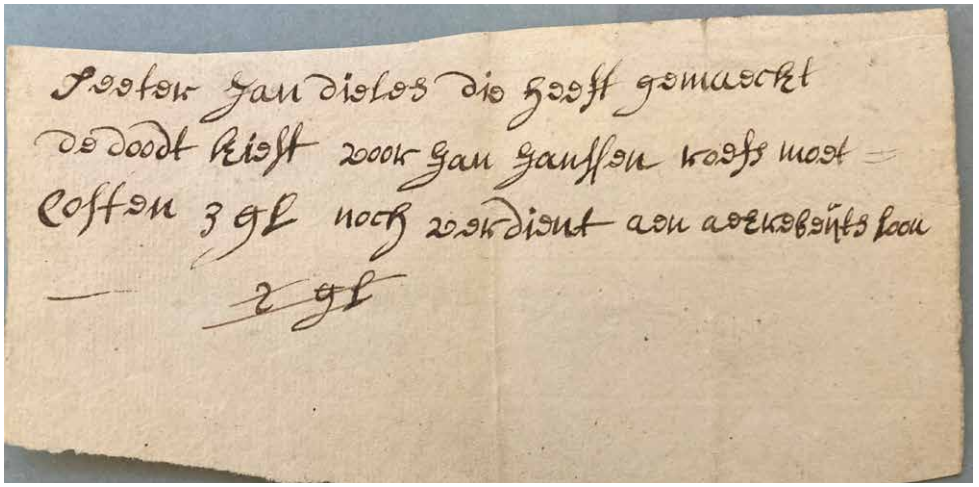

Rekening voor een doodskist uit de achttiende eeuw, afkomstig uit het schepenprotocol van Oirschot.

Het samenstellen van een eenvoudige stamboom is dus geen kunst meer, en dat daagt genealogen uit tot het volgende level: het schrijven van een familiegeschiedenis. Daarvoor blijven de primaire gegevens essentieel. Een familiegeschiedenis is niet compleet als niet duidelijk is wie op welke wijze aan wie verwant is. Meer nog dan geboorte- en overlijdensdata en -plaatsen is het interessant om te weten hoe je voorouders en hun familie leefden, wat ze meemaakten, door welke gebeurtenissen in hun leven ze werden getekend. Het zijn juist die vragen die tegenwoordig mensen aanzetten tot starten van hun familieonderzoek, om meerdere redenen. Volgens de theorie van de Duitse psychotherapeut Bert Hellinger kunnen familieopstellingen helpen bij het verkrijgen van inzichten in je eigen patronen en dynamieken. En volgens de nieuwste inzichten worden traumatische ervaringen overgedragen door DNA *(Mark Wolynn, It didn't start with you)*. Maar ook familiegeheimen kunnen aanleiding zijn om op zoek te gaan naar de geschiedenis van je voorouders. Maar de meeste mensen zijn gewoon geïnteresseerd in het leven van hun voorouders. Het is duidelijk dat een familiegeschiedenis veel meer is dan een stamboom: het is verhaal over gewone mensen en hun leven, geplaatst in de context van de lokale en regionale geschiedenis. Hierin vinden genealogen en heemkundigen elkaar.

'It didn't start with you'

De geschiedenis van een of andere gewone familie, hoe nederig ook, over vijf of zes generaties volledig verhaald, zou een beter beeld geven van de toestand en de vooruitgang der maatschappij, dan de meest doorwrochte verhandeling." Deze uitspraak van de Engelse dichter en historicus Robert Southey (1774-1843) benadrukt het belang van de genealogie voor de lokale en regionale geschiedenis.

Afdelingen

De afdeling Kempen- en Peelland is een van vierentwintig afdelingen van de Nederlandse Genealogische Vereniging (die 80 jaar bestaat in 2026). Het werkgebied van Kempen- en Peelland beslaat grofweg twee van de vier kwartieren van de Meierij van 's-Hertogenbosch. De afdeling telt meer dan 250 leden, en beschikt over een vaste kern van vrijwilligers, die ondersteuning bieden bij de activiteiten van de afdeling, zoals de stamboomcafés in bibliotheken en bij heemkundekringen, de cursussen (gedeeltelijk in samenwerking met de Volksuniversiteit en het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven), lezingen, workshops, stamboomkwartetten en doe-avonden. Kempen- en Peelland wil graag een kenniscentrum Familiegeschiedenis zijn, en daarvoor is het accent verlegd van stamboomonderzoek naar familiegeschiedenis. Samenwerking in de regio is daarvoor een belangrijk voorwaarde. Heemkundekringen beschikken immers vaak over veel minder bekende lokale bronnen, die juist voor de stamboomonderzoeker belangrijke informatie bieden over zijn familiegeschiedenis. Denk aan verenigingsarchieven, informatie over de lokale middenstand, bewoningsgeschiedenis. Als je voorouder bakker was, lid van de harmonie en een pand had aan de Markt van het dorp kun je bij heemkundekringen achtergrondinformatie ophalen die aanvullend is aan de informatie die in de officiële archieven te vinden zijn.

Samenwerking in de regio is een belangrijke voorwaarde

Partner

Gebeurtenissen die van invloed zijn geweest op het leven van je voorouders zijn vaak bij heemkundekringen te vinden: een storm die de oogst vernielt, een dorpsbrand, vijandelijke troepen die door de streek trekken, epidemieën, of een oorlog of bezetting.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER,

ANNA BARBARA KUIJPERS,

Echtgenoote van

ANTONIUS NEGGERS,

geboren te OIRSCHOT, den 15 Februari 1824 en overleden te BEST, den 27 December 1893.

Benauwdheid en pijnen heb ik gevonden en den naam des Heeren heb ik aangeroepen. Ps. CXIV, 4.

Op U, Heer heb ik gehoopt, ik zal in der eeuwigheid niet beschaamd worden. Ps. XXX, 1.

Die den Heer vreest, zal het welgaan in zijn uiterste en zal op zijnen sterfdag gezegend worden. Eccl. I, 19.

(Kinderen,) bejegent uwen vader met eerbied al de dagen zijns levens. — Vergeet niet dat ik niet opgehouden heb dag en nacht voor u te waken.

Bemint elkander met eene broederlijke liefde. Weest allen eensgezind en bezorgd om goed te doen. — Vergeet mij ook niet. Act. XX, 31. Rom. XII, 10, 16, 17.

Zoet hart van Maria, wees mijn heil! (300 dagen aflaat.)

Bij J v. d. Sanden, Koster. Best.

Bidprentje van betovergrootmoeder van Anton Neggers (vijfde generatie).

Dat plaatselijke en regionale geschiedenis onderdeel is van familiegeschiedenis is duidelijk, maar het omgekeerde is natuurlijk ook waar: familiegeschiedenis maakt ook deel uit van de plaatselijke en regionale geschiedenis. Vandaar dat heemkundekringen en historische verenigingen geïnteresseerd zullen zijn om familiegeschiedenissen te publiceren of andere manieren op te slaan. De afdeling Kempen- en Peelland wil daarin graag een partner zijn. Door contacten te leggen tussen onderzoekers en heemkundekringen bijvoorbeeld, maar ook door heemkundekringen te ondersteunen bij het professionaliseren van hun genealogisch onderzoek. Vrijwilligers van Kempen- en Peelland zijn op dit moment actief in het RHCe om schepenprotocollen van verschillende plaatsen uit de regio te scannen, transcriberen en vertalen, zodat deze bronnen ook voor heemkundekringen toegankelijk worden.

Anton Neggers is voorzitter van de afdeling Kempen- en Peelland van de Nederlandse Genealogische Vereniging, en voorzitter van Heemkundekring de Heerlijkheid Oirschot.

Faro en de zoektocht van heemkundekring Vehchele

Eerdelogie, Heemkundekring Vehchele, Hei's Archief en Het Zijtaarts Archief gingen samen aan de slag met een collectiebeheerplan.

door Rolf Vonk

Het Verdrag van Faro, opgesteld in 2005 door de Raad van Europa, bestond afgelopen oktober precies 20 jaar. Het verdrag zet de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving centraal. Daarbij staat niet het erfgoed, maar de mens en de samenleving centraal. Het verdrag spreekt dan van 'erfgoedgemeenschappen', groepen mensen die zich verbinden en inzetten rondom hun erfgoed.

Brabantse heemkundekringen vallen onder die definitie en maken zich – in veel gevallen al tientallen jaren – hard voor het erfgoed in hun dorpen en gemeenten. Wat maakt het dan uit of je daar nog een definitie aan wilt koppelen, laat staan een Europees verdrag? In feite maakt dat zéker iets uit, want het Verdrag van Faro is een aanvulling op andere internationale verdragen ter bescherming van erfgoed en roept vooral op tot beleidsvorming. Denk bijvoorbeeld aan de omgevingswet of gemeentelijk erfgoed- en archeologiebeleid. Dat beleid draait in de toekomst niet uitsluitend om uitvoering van de wettelijke taken, maar ook om de menselijke kant van het erfgoed. Wat kan dat betekenen voor de rol van een heemkundekring?

Een voorbeeld uit Meierijstad

Een voorbeeld van een Faro-vraagstuk over de rol van een heemkundekring is een casus uit Meierijstad. Deze gemeente ontstond in 2017 uit een fusie van Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel. Tijdens het fusieproces werd de slogan “13 kernen, 13 identiteiten” gelanceerd, uitgaande van de gelijkwaardigheid van de verschillende dorpen die de gemeente vormen en hun eigen unieke gezicht en verhaal. De vier heemkundekringen van Erp, Schijndel, Sint-Oedenrode en Veghel en Roois Cultureel Erfgoed verenigden zich in Platform Erfgoed Meierijstad (PEM) als officiële gesprekspartner van de gemeente. Deze partijen ontvingen ook een jaarlijkse subsidie vanuit de gemeente die bijdroeg aan bijvoorbeeld huisvesting en taakuitvoering. Kortom, er was moeite gedaan om iedereen te zien en stakeholders uit het erfgoedveld te positioneren. Maar enkele jaren later bleek dat er in een kerkdorp van Veghel de wens leefde om een in de dorpsraad ontstane erfgoedwerkgroep eveneens te faciliteren bij de uitvoering van haar werkzaamheden voor het dorp. Deze vraag was absoluut passend in de Faro-gedachte, maar paste niet in de regelgeving rondom het gemeentelijk beleid. Dat richtte zich enkel op de in het PEM betrokken partijen. De gemeente adviseerde om de vraag participatief te verkennen met het erfgoedplatform. Ook daar wist men niet goed hoe om te gaan met het fenomeen en werd het vooral als een Veghelse kwestie gezien. Voor heemkundekring Vehchele het moment om zich te gaan beraden.

13 kernen, 13 identiteiten

Leden van Eerdelogie, Heemkundekring Vehchele, Hei’s Archief en Het Zijtaarts Archief in overleg in het Dorpshuis in Zijtaart.

Bij het bestuur riep het vragen op over hoe Vehchele zichzelf als erfgoedvereniging in de gemeenschap zag. Volgens de statuten waren alle Veghelse kerkdorpen onderdeel van het werkgebied van Vehchele, maar op welke wijze werden zij gerepresenteerd? En sterker nog: wie representeerde de heemkundekring überhaupt als erfgoedgemeenschap? Het erkennen van het feit dat een heemkundekring niet hét dorp of dé gemeenschap vertegenwoordigt en dat alle gemeenschappen recht hebben op hun eigen erfgoed, was een belangrijke stap voor de heemkundekring om open te kunnen staan voor een meer diverse, inclusieve en toegankelijke benadering van het lokale erfgoedveld en na te denken over de rol die zij daarin kan spelen.

Verantwoordelijkheid nemen

In het geval van Vehchele leidde het beraad tot het besluit dat de heemkundekring haar verantwoordelijkheid richting gemeente en gemeenschap moest nemen en moeite moest doen om te onderzoeken op welke wijze er vanuit een gezamenlijk belang, met behoud van eigenheid en identiteit samengewerkt kan worden, waarbij heemkundekring Vehchele als officiële en gesubsidieerde gesprekspartner van de gemeente op verschillende gebieden een initiërende en faciliterende rol kan spelen voor andere erfgoedgemeenschappen in haar werkgebied. Want hoewel alle erfgoedgemeenschappen hun betrokkenheid en inzet voor lokaal erfgoed delen, willen of kunnen zij niet allemaal dezelfde rol spelen richting gemeente.

Uitwerking in de praktijk

De casus bracht de erfgoedgemeenschappen van Eerdelogie, Heemkundekring Vehchele, Hei's Archief en Het Zijtaarts Archief bij elkaar. In een 'Veghels erfgoedcollectief' ging men aan de slag met het verkennen van elkaars erfgoedgemeenschappen, hun kenmerken, wensen en behoeften en de vraag hoe zij elkaar daarin konden versterken. Wederkerigheid en gelijkwaardigheid waren belangrijke voorwaarden om met elkaar het gesprek te kunnen voeren over erfgoed. Vragen die gezamenlijk verkend werden, waren bijvoorbeeld: waarom bewaren we erfgoed, voor wie, hoe zijn mensen betrokken en hoe komt erfgoed ten goede aan de samenleving? Dat resulteerde in gezamenlijke uit- of wisselwerking op het gebied van archivering en collectiebeheer, historisch onderzoek en publieksbereik. Zo werd er een gezamenlijk collectiebeheerplan uitgewerkt, gefaciliteerd in abonnementen op Kadaster ArchiefViewer en Memorix Maior en werd er structureel samengewerkt in werkgroepen of aan publicaties.

Waarom bewaren we erfgoed?

De rol van de heemkundekring

Het Veghels erfgoedcollectief is geen eenheidsworst geworden. De erfgoedgemeenschappen in het erfgoedcollectief doen in wezen allemaal hun eigen ding, maar vinden elkaar op het gebied van gezamenlijke vraagstukken, waarin de samenwerking loont. Heemkundekring Vehchele neemt daarbij als een door de gemeente gesubsidieerde partij een wat grotere verantwoordelijkheid. Ze onderhoudt namens het collectief de officiële contacten richting bijvoorbeeld gemeente Meierijstad, Platform Erfgoed Meierijstad en Brabants Heem. Om erfgoed voor de samenleving toegankelijker te maken, neemt zij een faciliterende rol aan. Zo stelt zij bepaalde voorzieningen ter beschikking van de erfgoedgemeenschappen, zoals haar archiefkelder (het voormalig Streekarchief Aa en Dommel in Veghel). De juridische afspraken over het gebruik daarvan zijn gezamenlijk opgesteld en vastgelegd in het collectiebeheerplan.

Heemkundekring Vehchele faciliteert het gebruik van haar archiefkelder door de gezamenlijke erfgoed-gemeenschappen.

Bestaansrecht

Is de rol van de heemkundekring daarmee Faro-proef? Nee. Samenwerking in een erfgoedcollectief blijft maatwerk, afhankelijk van behoeften, vraagstukken of de samenstellingen van erfgoedgemeenschappen in het collectief. Hoewel er op het gebied van toegankelijkheid al stappen zijn gezet in de faciliteren van erfgoedgemeenschappen, zijn diversiteit en inclusie nog belangrijke vraagstukken, evenals het onderzoeken van wat de uitgangspunten van het Verdrag van Faro betekenen in de wisselwerking met de gemeente. Eén ding staat vast: heemkundekring Vehchele wil beter begrijpen wie zij op welke wijze vertegenwoordigt, hoe zij meer zicht kan krijgen op erfgoedgemeenschappen in haar werkgebied en hoe zij vanuit haar rol kan bijdragen in het faciliteren van hun erfgoedwerk. Heemkundekring Vehchele is er van overtuigd dat zij daarmee de mensen achter het erfgoed in hun kracht kan zetten en het lokale erfgoed – in al haar gelaagdheden – bestaansrecht geeft.

Samenwerking in een erfgoedcollectief blijft maatwerk

Damianenklooster, een imposant bouwwerk

door Hans Lakwijk

Het klooster van de paters van de Heilige Harten (ss.cc.) aan de Schijndelseweg in Sint-Oedenrode was een klein-seminarie, bedoeld als vooropleiding voor jongens, die missionaris wilden worden. Toen het eerste klein-seminarie van deze congregatie in Grave in 1920 afgebrand was, vonden de paters in Sint-Oedenrode een gebied van 30 hectare, waar het klooster, inclusief een eigen boerderij en tuinhuis, gebouwd kon worden. In 1921 werd begonnen met de bouw van het imposante bouwwerk.

Het Damianen-klooster aan de Schijndelseweg in Sint Oedenrode.

Architect pater Everardus Molengraaf ss.cc. ontwierp het klooster in de zogenaamde beton-skeletbouw, die in die tijd, op zo'n grote schaal toegepast, zeer bijzonder was. Samen met de fraaie bakstenen afwerking heeft dat gezorgd voor het predicaat 'rijksmonument' in 2002. Daarbij komen nog de vele (± 200!) prachtig gebrandschilderde ramen aan de binnenzijde, ontworpen door firma Oidtmann en de - door Italianen gelegde - terrazzovloeren in de fraai gemetselde boogjes-kloostergangen. Onder het hele gebouw bevindt zich een twee meter hoge kelder. Losstaand was er het 'washuis', dat ook als slachthuis dienst deed en later ketelhuis werd. In 1924 werd het effectief een klein-seminarie: een gymnasiumopleiding als voorbereiding op het noviciaat en het grootseminarie.

Gang in het kloostergebouw.

Pas in 1933 kon het huidige carrévormig gebouw voltooid genoemd worden: architect Simon Switzar ontwierp de laatste vleugel, die uit twee verdiepingen bestond in plaats van de al voltooide drie verdiepingen, maar daar wonderwel op aansloot. Dat waren de aula (toneelzaal) vanuit kelderdiepte en de daarboven gelegen kapel. Het stijlverschil is overduidelijk: de nieuwe vleugel, classicistisch met neo-romaanse en art-deco elementen is duidelijk gebaseerd op de Delftse school. Ook de gebrandschilderde ramen – alleen in de bovengang – zijn van een andere signatuur. Zij tonen de twaalf apostelen met daaronder fragmenten uit het credo, de geloofsbelijdenis.

Bewoners

Paters, broeders, 'knechten' en jongens bewoonden het internaat, dat eerst, zoals in Grave, de "Damianus Stichting" werd genoemd, later Missiehuis pater Damiaan en tenslotte Damiaancollege, naar de beroemdste en heilig verklaarde pater van de Heilige Harten pater Damiaan, de Vlaamse missionaris, die in Hawaï zich inzette voor de melaatsen.

De bekendste seminarist uit de vooroorlogse tijd was pater Eustachius van Lieshout uit Aarle-Rixtel, die voor zijn wonderbaarlijke werk als missionaris in Brazilië zalig is verklaard.

In 1943 confisqueerden de bezettende Duitsers het klooster. De jongens en paters werden verspreid opgevangen in Simpelveld, de sigarenfabriek in Sint-Oedenrode en in Helenaveen. In september 1944 kwam het gebouw vijf weken in het niemandsland tussen Sint-Oedenrode en Schijndel te liggen, in de vuurlinie tussen de "corridor" in Rooi en de Duitse standplaats in Schijndel. De schade was enorm: het klooster, dan weer in handen van de geallieerden, dan weer in die van de Duitsers, kreeg meer dan honderd voltreffers te verduren. De veertig meter hoge toren hing nog maar op één van de vier pijlers! En toen de Engelsen het gebouw veroverd hadden werd er aan de binnenzijde ook het nodige verwoest.

Het klooster kreeg meer dan honderd voltreffers te verduren

In 1945 werd begonnen aan de restauratie: de voorvijver werd uitgegraven om het zand voor herstel van de paden te gebruiken en voor de specie. In 1947 was alles in zoverre gerestaureerd, dat de jongens konden terugkeren en de lessen in het seminarie konden worden hervat. Daarna braken er drukke jaren aan, tot aan de jaren zestig. Toen begon het aantal aanmeldingen terug te lopen, ondanks dat de schoolopleiding vanaf 1962 begon te verhuizen naar het Norbertuscollege in Heeswijk, waarmee in 1964 gefuseerd werd tot een officieel gymnasium, Bernrode. Ook andere opleidingen werden gekozen, zoals de havo in Schijndel. Toch moest het klein-seminarie in 1971 de deuren sluiten.
Het klooster met omliggend terrein, intussen teruggebracht tot 13,5 hectare, werd aangekocht door stichting Roderheide, een opvangplek en kliniek voor alcoholisten. Daar kwam na enkele jaren de verslaafdenkliniek Novadic bij.

Vervolgens, in de jaren negentig, bracht Novadic-Kentron in het gebouw zijn hoofdkantoor en kliniek onder, waarvoor allerlei voorzieningen, ook buiten de kloostermuren, werden aangebracht en woonunits toegevoegd.

Novadic-Kentra

In 2008 bracht men alle cliënten over naar andere onderkomens, vooral in Vught, en werd het statige gebouw opnieuw te koop aangeboden. Maar niemand had interesse, ook niet, omdat aan de buitenkant van het rijksmonument niets veranderd mocht worden. In 2010 besloot Novadic-Kentra in het klooster jong-verslaafden op te vangen. In 2013 namen de jongeren er hun intrek. Die jongeren van Kentra 24, zoals het gebouw toen heette, vertrokken voorgoed in 2018. In 2019 werd het voormalige klooster aangekocht door Focus Real Estate, een projectontwikkelaar, die samen met Sorghuis Investments plannen koesterde voor een soort 'zorgdomein' op het hele landgoed. Al gauw had het gebouw nieuwe bewoners van verslavingskliniek Promentis en daarna kon ook aan Stichting de Weievensehoeve woonruimte worden verstrekt.

De Weievensehoeve is nu de hoofdgebruiker van het gebouw. Rond de 50 personen vinden er woonruimte, waarbij zij worden begeleid 'terug de maatschappij' in, waar ze om allerlei redenen niet goed meer in passen. Omdat in 2022 de kliniek Promentis verdween, is het pand nu 'open'. Het Damiaancentrum – ontmoetingsplek voor iedereen – verhuisde van de aanbouw naar het reftergedeelte ín het klooster en ook vond stichting Het Hoge Zuiden er onderdak. Naar een zinvolle, bij het gedachtegoed van pater Damiaan horende, invulling van andere gedeelten, zoals de aula en de kapel, wordt naarstig gezocht.

Ontmoetingsplek voor iedereen

In het Damiaancentrum zijn rondleidingen mogelijk. Hans Lakwijk, zelf oud-Damiaan en mede-oprichter van het Damiaancentrum Nederland leidt die. Meer informatie hierover: hanslakwijk@gmail.com

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Hans Lakwijk.

Ruimte waar voorheen de kapel was.

De volgende Koerier

De volgende Koerier van Brabants Heem verschijnt in maart 2026.

Hebt u kopij voor dat nummer of onderwerpen voor de agenda, stuur die dan vóór **maandag 9 februari 2026** naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Foto's en illustraties graag minimaal 1,5 MB groot in JPEG-formaat, los en dus niet in een tekstbestand geplaatst.

Indien van toepassing plaatsen we de teksten ook op de website van Brabants Heem, www.brabantsheem.nl en op www.facebook.com/brabantsheem

Dorpskern Vught in 3D gereconstrueerd

door Theo Cuijpers

De Stichting Erfgoed Vught kent een achttal werkgroepen met elk een eigen thema uit de Vughtse geschiedenis. Eén van deze werkgroepen is 'Vught in 3D'. In de afgelopen 7 jaar heeft deze werkgroep de historische dorpskern van Vught in de jaren vijftig digitaal gereconstrueerd.

Zo langzamerhand beginnen steeds meer kringen de mogelijkheden te ontdekken van digitalisering voor het kennis maken met het eigen erfgoed. Zo zijn steeds meer kringen samen met Historische Geografie Brabant bezig met het maken van digitale kaarten op basis van kadastrale gegevens. Allerlei databases (bijv. foto's en genealogische gegevens) kunnen hier aan gekoppeld worden. In Vught is een geheel nieuw initiatief ontwikkeld met de bedoeling belangstellenden te laten kennismaken met het aanzien van Vught in 1950. Het Vughtse project verdient navolging en het is daarom zeker de moeite daar wat uitgebreider naar te kijken.

Het patronaat in Vught. (foto Erfgoed Vught)

Vught in 3D

Steen voor steen, pand voor pand en straat voor straat zijn de huizen 'getekend' op basis van oude foto's en interviews met (voormalige) bewoners.

Het voormalige politiebureau van Vught. (foto Erfgoed Vught)

Daarbij is gebruik gemaakt van het digitaal tekenprogramma Enscape met Sketcup. Om daar een beeld van te krijgen is een kijkje op de speciale werkwebsite nodig. Een weergave van het resultaat is daar in statische illustraties opgenomen.
Het project nadert zijn voltooiing en kan nu worden gepresenteerd. Een laatste slag die recent is gemaakt is de hele reconstructie ook in een 'streetview'-variant op te nemen. Daarmee wordt het mogelijk om door het Vught in de jaren '50 van de vorige eeuw heen te wandelen. Voor de oplevering en ontsluiting van het project wil Erfgoed Vught deze permanent gaan presenteren in het Vughts Museum, dat is gevestigd in DePetrus, een herbestemde kerk uit 1885 in het centrum van Vught. Daarvoor is een flatscreen en besturings-device nodig.

Inspiratie en Oral History

Met de oplevering van dit project wil de Stichting Erfgoed Vught een recent verleden visueel maken. Voor bewoners die dat verleden gekend hebben, maar ook voor mensen voor wie dat nieuw is. Door aan de panden ook de verhalen op te hangen van de toenmalige bewoners - of de klanten als het om winkels e.d. ging - wordt het bekijken van de reconstructie een aanleiding om het erfgoed, materieel zowel als immaterieel, weer beleefbaar te maken. Zo wordt na oplevering samen met de lokale TV) een programma gemaakt met interviews met Vughtenaren die virtueel door hun dorp in de jaren 50 wandelen en daar herinneringen mee ophalen. Dat wordt dan weer periodiek op de lokale TV uitgezonden. Vergelijkbare vervolginitiatieven zullen door de Stichting Erfgoed Vught worden ondersteund.

Kijk voor beelden van Vught in 3D op: www.vught3d.nl

Stimuleringsprijzen Brabants Heem uitgereikt

Voorzitter Barbara van Tuijl-van Kessel van de heemkundekring Maasdorpen Lith ontving de cheque uit handen van Tjeu van Ras.

door Tjeu van Ras

Drie Stimuleringsprijzen Brabants Erfgoedweekend 2025 van Brabants Heem - elke 1000 euro - zijn zaterdag 13 september 2025 uitgereikt aan de heemkundekring Maasdorpen Lith, de heemkundekringen Het Zuidkwartier en De Wilhelmiet in de gemeente Woensdrecht en aan vier kringen in de gemeente Land van Cuijk, de Historische Kring Land van Cuijk, stichting De Oude Schoenendoor Vierlingsbeek, stichting Myllesheem Mill en Historische vereniging Nepomuk Boxmeer.

Het Brabants Erfgoedweekend is een initiatief van stichting Brabants Heem. Doel is het weekend van de jaarlijkse open monumentendagen uit te bouwen tot een weekend waarin de heemkundekringen, historische verenigingen en erfgoedorganisaties zich royaal presenteren, een weekend vol activiteiten, met de ambitie zoveel mogelijk publiek op de been te krijgen voor het prachtige erfgoed van Brabant.

Winnaars van de cheque van 1000 euro waren:

Heemkundekring Maasdorpen Lith

De heemkundekring heeft volgens het bestuur van Brabants Heem op een bijzondere manier invulling gegeven aan dit weekend. Bestuurslid Tjeu van Ras sprak zijn grote waardering uit voor het uitgebreide activiteiten-programma dat de heemkundekring, samen met andere organisaties heeft opgezet. Een heel divers programma met tentoonstellingen op verschillende plaatsen, bezichtiging van tal van monumentale gebouwen, kerken, kapellen, van een molen en van museumboot De Schokker 't Visje in Lith. De Lithse wandelpaden ontbraken niet in dit weekend.

Heemkundekringen Het Zuidkwartier Woensdrecht/De Wilhelmiet Huijbergen

Gedeputeerd Bas Maes van de provincie Noord-Brabant met in zijn portefeuille o.a. cultuur en erfgoed reikte namens Brabants Heem de stimuleringsprijs in museum Den Aanwas in Ossendrecht uit aan vertegenwoordigers van de heemkundekring Het Zuidkwartier (Woensdrecht) en De Wilhelmiet (Huijbergen). Brabants Heem kende de prijs toe aan Het Zuidkwartier en De Wilhelmiet voor het indrukwekkende programma dat is opgesteld voor activiteiten in de hele gemeente Woensdrecht. Dat gebeurde in samenwerking met de gemeente Woensdrecht en met de stichting Behoud Cultuurhistorisch Erfgoed Zuidwesthoek. Gedeputeerde Maes feliciteerde de twee kringen met de prijs. Voorzitter Henk Hellegers deed dit namens de stichting Brabants Heem.

Gedeputeerde Bas Maes (2e van links) overhandigde de cheque aan John Mathijssen (rechts), voorzitter Het Zuidkwartier en aan Peter van Zitteren (2e van rechts), voorzitter De Wilhelmiet. Helemaal links Henk Hellegers, voorzitter Brabants Heem.

Uitreiking van de stimuleringsprijs Land van Cuijk: v.l.n.r. Patrick Peeters (Nepomuk Boxmeer), Tjeu van Ras (Brabants Heem), Annoesjka Wintjes (Land van Cuijk), Gerda Nabuurs, (Oude Schoenendoos), Loed Rongen, (Oude Schoenendoos) en Rob Vloet (Myllesheem Mill).

Land van Cuijk

De Historische Kring Land van Cuijk, Stichting de Oude Schoenendoos Vierlingsbeek, de stichting Myllesheem Mill en de Historische Vereniging Nepomuk Boxmeer hebben de stimuleringsprijs ontvangen uit handen van Tjeu van Ras, bestuurslid van Brabants Heem. Brabants Heem heeft de prijs toegekend omdat volgens Van Ras de activiteiten in het Land van Cuijk van grote kwaliteit zijn met een bijzonder uitgebreid programma, waarbij alle kernen (33!) van de gemeente een rol kregen toebedeeld. Samenwerking met andere organisaties resulteerde volgens bestuurslid Van Ras in activiteiten voor jong en oud, informatie over architecten en hun gebouwen, lezingen en meer.

Meer informatie over de inzendingen voor de stimuleringsprijzen op: brabantsheem.nl/category/erfgoedweekend

De oorlog achter de voordeur

door Hans van den Eeden

De bundel 'De oorlog achter de voordeur' neemt de lezer mee wat er gebeurt bij inkwartiering. Het betreft de inkwartiering en de vluchtelingenopvang in het gebied van de Zuiderwaterlinie. Deze linie is een unieke ketting van historische vestingsteden en hun ommelanden.

Het gaat om de verdediging van het water. Door de Alliantie Zuiderwaterlinie wordt een verbinding tussen het verleden en het heden gelegd. Dit blijkt uit de gedrevenheid van de auteurs, die tot in detail over elementen van inkwartiering en vluchtelingenopvang van de Zuiderwaterlinie ingaan. Bij de inkwartiering gaat het om vreemde militairen die de intieme sfeer van een huis betreden. Uit het boek blijkt, dat eeuwenlang 'inkwartiering' de normaalste zaak van de wereld was. In vestingsteden was het in oorlogstijd vaak nog groter dan in andere steden en dorpen. Uit het toegankelijke boek blijkt, dat dit een enorme impact op de burgerbevolking had. Bij inkwartiering moest gezorgd worden voor een slaapplek, verzorging en eten.

Omdat de hoofdstukken door verschillende auteurs zijn geschreven geeft dit wisselende invalshoeken. Dit wordt versterkt door tijdsperiodes en omstandigheden. Zo brachten oorlogen, naast militairen, ook vluchtelingenstromen op gang. Zij vonden ook vaak onderkomens bij de lokale bevolking. Uit de elf hoofdstukken wordt duidelijk, dat het huisvesten bij de lokale bevolking zowel positief als negatief uitpakte. Soms was er door de praktijk en de emoties sprake van kommer en kwel. De interacties leidden ook tot begrip, verwondering en soms tot huwelijken.

Deze bundel bestrijkt vier lange eeuwen, vanaf de Tachtigjarige Oorlog tot heden. Het is het geografische gebied van de Zuiderwaterlinie van Tholen tot aan Grave. Het boek is het resultaat van onderzoekswerk van heemkundigen, historici en archivarissen. Op een boeiende wijze krijgt de lezer een gevarieerd beeld over de opvang. Actueel hierbij zijn beschrijvingen over de opvang van Oekraïense oorlogsvluchtelingen. Kortom een boeiend naslagwerk met een variatie aan feiten en belevingen.

'De oorlog achter de voordeur' is een uitgave van Pictures Publishers. www.picturespublishers.nl. Het boek kost 22.50 euro

Het verraad

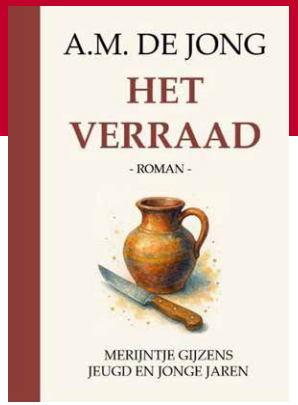

Na een eeuw nog springlevend: Het verraad van A.M. de Jong in eigentijdse hertaling honderd jaar na de oorspronkelijke publicatie verschijnt Het verraad, het eerste deel van A.M. de Jongs beroemde romanserie Merijntje Gijzens jeugd en jonge jaren, in een frisse en toegankelijke hertaling.

Deze uitgave maakt het meesterwerk opnieuw beschikbaar voor een breed publiek en brengt de intense vertelkunst van De Jong tot leven voor de lezers van nu. De roman vertelt het ontroerende verhaal van de jonge Merijntje Gijzen en zijn onwaarschijnlijke vriendschap met de stroper Goort Perdams, bijgenaamd ‘de Kruik’.

Tegen de achtergrond van het Brabantse dorpsleven ontvouwt zich een meeslepende vertelling over liefde, eenzaamheid, rechtvaardigheid, en het verlangen naar geborgenheid. De Jong gebruikte zijn geboortedorp Nieuw-Vossemeer als microkosmos voor de grote wereld, en zijn scherpe observaties blijven ook vandaag verrassend actueel. Het besluit om dit meesterwerk van De Jong aan te raken en te bewerken, is zorgvuldig afgewogen.

De hertaling maakt het oorspronkelijke, soms verouderde taalgebruik en het lokale dialect toegankelijk voor hedendaagse lezers, zonder afbreuk te doen aan de literaire kracht van het origineel. Met deze uitgave worden nieuwe generaties uitgenodigd om kennis te maken met een van de meest beeldende en indringende romans uit de Nederlandse literatuur. Het verraad is een eerbetoon aan A.M. de Jong, maar is vooral een uitnodiging om opnieuw te kijken naar de universele thema’s die zijn werk zo tijdloos maken.

‘Het verraad’ is verkrijgbaar bij het A.M. de Jongmuseum, uitgeverij Morgenland en de boekhandel. Meer informatie: info@amdejongmuseum.nl / www.amdejongmuseum.nl

‘Met vuistengestomp en voetengetrap’

door Hans van den Eeden

Met het boek ‘Met vuistengestomp en voetengetrap’ neemt Joost van Balkom de lezer mee naar zijn familiegeschiedenis. Van Balkom is stadsbeiaardier van de St. Jan in ’s-Hertogenbosch en Heusden.

Het boek beschrijft het wel en wee van drie generaties Bossche beiaardiers. Verder hoe maatschappelijke en economische omstandigheden hun leven bepaalden. Bijzonder aan het boek is dat de auteur gevoed wordt door het wisselvallige 125-jarige bestaan van zijn familie. Uit het toegankelijke boek blijkt, dat de economische positie van muzikanten en kunstenaars zwaar was. Met name de 19e eeuw was voor beiaardiers kwetsbaar. Zij moesten ‘hoog in de toren’ zwaar werk doen en hun muzikale noten over de stad uitstrooien.

De beiaardiers waren bescheiden en konden niet ‘hoog van de toren’ blazen. Dat maakte ook de familie Van Balkom, die gedreven waren door muziek, kwetsbaar. “Eén armoedzaaier in de familie is genoeg”, zegt grootvader Toon (1886-1958) tegen zijn zonen, die ook musicus willen worden. Hij wilde hun de bittere armoede besparen die hij zelf had ondervonden. Aldus Van Balkom in zijn boek. Uit zijn analyse blijkt, dat beiaardiers alles uit de kast moeten halen om te overleven. Daardoor ging de stadsbeiaardier Toon als tweede baan aan de slag bij de Belastingdienst. Daar gaat hij aan het werk om draaiorgels te keuren.

Tot in detail beschrijft de auteur hoe zijn boeiende familiegeschiedenis hem heeft geraakt. Uit alles blijkt, dat hij zich verantwoordelijk voelt om ‘het stokje door te geven’. In de sfeer van een naslagwerk kijkt hij verder dan het bespelen van het carillon. Het boek wordt ingekleurd met de familiegeschiedenis. Ook geeft hij een inkijk in belangrijke aspecten van de muziekgeschiedenis. Hij gebruikt hier een tijdslijn voor. Dit blijkt mede door zijn analyse over de Eerste en Tweede Wereldoorlog. Ook de wederopbouw van de Sint Jans beiaard en de coronacrisis krijgen een mooie plaats in het boekwerk.

Uitgave: Pictures Publishers. www.picturespublishers.
Het boek kost 27.50 euro.

‘Wat is een oorlog wreed en hard’

Een boek met alle verhalen van de 88 oorlogsslachtoffers uit Gilze, Rijen, Hulten en Molenschot en een oorlogsmonument voor de hele gemeente. Dat zijn twee tastbare resultaten die voortkomen uit het eerder voltooide digitale project ‘Geef elk oorlogsslachtoffer een gezicht’ van historische vereniging Heemkring Molenheide.

‘Wat is een oorlog wreed en hard’ vertelt de verhalen van de inwoners uit de gemeente die in de Tweede Wereldoorlog het leven lieten. Achtentachtig inwoners, variërend in leeftijd van drie maanden tot 69 jaar. Een droeve optelsom van mensen die door gruwelijke oorlogshandelingen om het leven kwamen. Wie waren zij? Onder welke omstandigheden overleden zij?

Onmisbaar

Met de samenstelling van dit boek geeft de heemkring gevolg aan het verzoek van veel nabestaanden. Hun hulp bij het oorspronkelijk digitale project op de Wiki Gilze en Rijen was onmisbaar. Broers, zussen, (klein)kinderen, neven, nichten, buren of oude vriendjes en vriendinnetjes reageerden op een oproep in de media. Ze waren bereid om hun herinneringen met ons te delen. Met mooie en verdrietige verhalen in soms emotionele gesprekken. Want vaak werd in de getroffen gezinnen – zo vertelden ze – niet of nauwelijks over het verlies gepraat. Omdat het allemaal zo groot was en ouders hun kinderen wilden sparen. En omdat het leven na de oorlog door moest gaan.

De titel van het boek is ontleend aan een veelzeggende uitspraak van ouders op het bidprentje van hun twee omgekomen dochters. Kenmerkend voor het verdriet en de machteloosheid van die tijd. Het boek is een eerbetoon aan alle achtentachtig slachtoffers. Want hoelang geleden ook, het blijft belangrijk hen te herdenken.

‘Wat is een oorlog wreed en hard’ is geschreven door de Wiki-schrijversgroep van de heemkring, bestaande uit Kees van der Heijden, Mirjam Heijs, Mariëlle van Hezewijk en Nel de Wit. Het boek telt 121 bladzijden en bevat veel afbeeldingen

Voor niet-leden van de heemkring is het boek voor 12,50 euro verkrijgbaar bij Bruna in Rijen en bij Thuis bij Hapers in Gilze. Het is ook te bestellen via de webshop op www.heemkringmolenheide.nl.

Droog brood en natte voeten

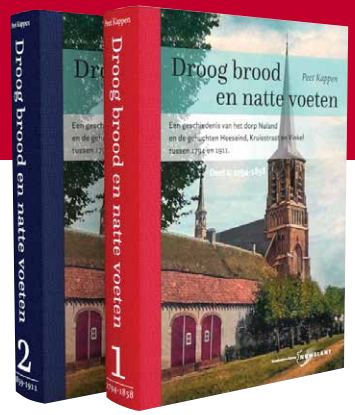

Heemkundewerkgroep Nuwelant heeft de geschiedenis van de parochie Nuland opgetekend in ‘Droog brood en natte voeten’. Het vertelt de geschiedenis van het dorp Nuland en de gehuchten Heeseind, Kruisstraat en Vinkel tussen 1794 en 1911.

‘Droog brood en natte voeten’ bestaat uit twee lijvige boeken van samen meer dan 900 pagina’s. Het bevat honderden foto’s die deels nog niet eerder gepubliceerd zijn.

De negentiende eeuw lijkt misschien lang geleden, maar komt met deze uitgave heel dichtbij. Het is een tijd vol armoede en overstromingen. Maar ook de tijd van de eerste verharde wegen, het eerste postkantoor en van vele ontginningen van woeste gronden.

In ‘Droog brood en natte voeten’ komt ook de nauwe band van Nuland met Rosmalen naar voren. Niet alleen deelden beide dorpen eeuwenlang een schepenbank, ook hadden ze met Van Erp en Nieuwenhuijzen een groot deel van de negentiende eeuw dezelfde burgemeester. Daarnaast behoorde een flink deel van de parochie Nuland lange tijd tot de gemeente Rosmalen. Als je vanuit de Nulandse kerk de straat overstak, stond je in de gemeente Rosmalen.

Veel Nulandse namen

Voor mensen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van Nuland, Heeseind, Kruisstraat en Nulands Vinkel is het boek alleen al interessant vanwege de vele familienamen die de revue passeren. Van Langens tot Van Nistelrooij, van Hanegraaf tot Van Creij; stuk voor stuk namen die we vandaag de dag nog steeds in Nuland en omgeving tegenkomen.

De uitgave is te bestellen via de website www.droogbroodnattevoeten.nl Het boek kost 50 euro.

Onderscheidingen Brabants Heem

“De Vyer Heertganghen” Goirle

Voorzitter Jan van Eijck van stichting Erfgoed Goirle “De Vyer Heertganghen” heeft bij de viering van het 75-jarig bestaan van de vereniging het beeldje ontvangen van Pastoor Binck, de oprichter van Brabants Heem.

Het beeldje werd uitgereikt door Theo Cuijpers, bestuurslid van Brabants Heem. Tijdens de bijeenkomst in de Vlaamse schuur keek Van Eijck aan de hand van oude foto’s terug op de lange geschiedenis van de kring. Heel wat namen passeerden de revue. Van Eijck zag de kring veranderen, maar de kern bleef toch hetzelfde.

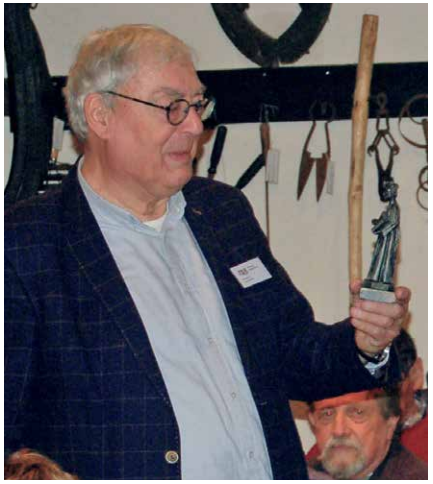

Voorzitter Jan van Eijck met het beeldje. (foto collectie Erfgoed Goirle)

Myllesheem Mill

Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem heeft de tinnen herinneringsbord uitgereikt aan heemkundekring Myllesheem in Mill vanwege hun gouden jubileum.

Henk Hellegers haalde enkele herinneringen op uit de tijd dat diens grootvader burgemeester was van Mill. Ook prees hij Myllesheem dat de 25 leden van deze kleine kring het voor elkaar weten te krijgen op allerlei manieren in het dorp de geschiedenis uit te dragen. Zo is de kring, indachtig de oprichting in 1975, nu volop bezig met de viering van het 700-jarig bestaan van de parochie.
De kring is in 1975 opgericht. De laatst overgebleven mede-oprichter, Willy Sweens, was met zijn echtgenote aanwezig op de jubileumvergadering en haalde herinneringen op aan die tijd.

Henk Hellegers overhandigt het herdenkingsbord aan voorzitter Pieter Verstraaten van Myllesheem. (foto collectie Myllesheem)

Het oude Land van Altena

In Nieuwendijk heeft Brabants Heemvoorzitter Henk Hellegers de Brabants Heemmedaille uitgereikt aan Teus van Tilborg van de Historische Kring "Het oude Land van Heusden en Altena".

Henk Hellegers memoreerde dat Teus van Tilborg al vrij snel na de oprichting van de historische kring eind jaren '70 bestuurslid werd en vanaf 1981 onafgebroken secretaris is geweest. Ook op allerlei andere terreinen zet Teus zich in voor de geschiedenis van het gebied. Hij is al 25 jaar vrijwilliger bij het Streekarchief Land van Heusden en Altena, hij is stadsgids in Woudrichem en was van 2008 tot 2022 lid van de redactie van de Stichting Historische Reeks Land van Heusden en Altena. Teus draagt op enthousiaste wijze de geschiedenis uit. Hij schrijft columns over de geschiedenis, is auteur van vele boeken en artikelen over het gebied en werkt mee aan programma's van de lokale omroep in Altena. Onlangs is Teus van Tilborg teruggetreden als secretaris. Als dank voor zijn inzet werd hem niet alleen de Brabants Heemmedaille toegekend, maar werd hij ook benoemd tot erelid van de Historische Kring "Het Oude Land van Heusden en Altena".

Henk Hellegers speldt de medaille op bij Teus van Tilburg. (foto collectie Historische Kring Het oude Land van Heusden en Altena)

De Vierschaer Wouw

Aan vertrekkend secretaris-penningmeester Toon Schijven van de Wouwse heemkundekring De Vierschaer is het zilveren draaginsigne uitgereikt.

Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem — zelf lid van de Wouwse heemkundekring — memoreerde dat Toon de kring tijdens bestuurlijke leegloop in de afgelopen jaren draaiende hield. In 2010 werd Toon bestuurslid, een jaar later secretaris. Vanaf 2013 deed hij het penningmeesterschap erbij, waaronder ook de ledenadministratie en het innen van de contributie. Daarna werd hij ook nog beheerder van de website. Dat de Vierschaer sinds kort een nieuw bestuur heeft dat uit zeven leden bestaat was voor Toon reden een stapje terug te doen. Daarmee houden zijn activiteiten voor de Vierschaer overigens niet op. Toon blijft de website van De Vierschaer doen en wil die uit gaan breiden. Verder blijft Toon de technische man bij de regionale heemkundequiz wanneer de Wouwse kring die organiseert.

Toon Schijven. (foto collectie heemkundekring De Vierschaer)

Myllesheem Mill

Tijdens de viering van het 50 jarig bestaan heeft voorzitter Henk Hellegers twee verdienstelijke leden van heemkundekring Myllesheem in Mill in het zonnetje gezet met het opspelden van de zilveren draagpenning van Brabants Heem bij Willy Sweens en Rob Vloet.

De 92-jarige Willy Sweens is mede-oprichter van Myllesheem. Sinds de oprichting is Willy actief geweest voor de heemkundekring. Hij was 33 jaar penningmeester, schrijver van verhalen en boeken over de geschiedenis van Mill en verschillende Millse verenigingen. Hij richtte zijn aandacht in zusterstichting 'Sporen van de oorlog' op de positie van Mill in de Tweede Wereldoorlog. Verder heeft hij veel werk verzet voor de archieven van het museum De Tyfoon op de vliegbasis Volkel. Voor Myllesheem heeft hij een archief opgezet en geordend, dat hij nog steeds bij houdt.
In 2013 werd Willy Sweens als penningmeester opgevolgd door Rob Vloet. Rob is inmiddels 12 jaar penningmeester, geeft voorlichting in het Millse kasteel Tongelaar, heeft de plaatsing van informatieborden rond het voormalige Duitse lijntje georganiseerd en geeft rondleidingen over de oorlogsgeschiedenis van Mill. Verder regelt hij namens Myllesheem tentoonstellingen, lezingen en excursies. Hij is actief in werkgroepen van de kring, zoals de gemeentelijke monumenten en de jaarlijkse monumentendag. Henk Hellegers had lof voor Rob als beheerder van de website. Myllesheem is de eerste heemkundekring met een nieuwe website op basis van de nieuwe site van Brabants Heem.

Willy Sweens (rechts) en Rob Vloet. (foto collectie Myllesheem)

Spoordonk/Nuenen

Voorzitter Henk Hellegers van Brabants Heem heeft zaterdag 15 november 2025 de Brabants Heem-medaille uitgereikt aan Peter van Overbruggen. Dat gebeurde tijdens de bijeenkomst voor de uitreiking van de Knippenbergprijs in dorpshuis Hart van Spoordonk. Peter van Overbruggen nam na 10 jaar afscheid van de werkgroep Knippenbergprijs.

Henk Hellegers prees Peter van Overbruggen voor zijn inzet voor de tweejaarlijkse Knippenbergprijs. Als leerling aan het kleinseminarie Beekvliet in Sint Michielsgestel heeft hij drs. Willy Knippenberg – naamgever van de werkgroep/stichting – als leraar meegemaakt. Het maakte hem mede daardoor een bestuurslid dat grote inzet vertoonde om de doelstelling van de stichting/werkgroep te realiseren, het onder de aandacht brengen van materieel en immaterieel erfgoed in de breedste zin van het woord. In zijn woonplaats Nuenen is Van Overbruggen actief voor de plaatselijke erfgoedvereniging De Drijehornick en voor Van Gogh Village Nuenen. Met name zet hij zich daar in voor steeds bijzondere exposities en is actief als gids/rondleider.

Peter van Overbruggen ontving de Brabants Heemmedaille uit handen van Brabants Heemvoorzitter Henk Hellegers. (foto Brabants Heem)

Blijf op de hoogte

Op de website van Brabants Heem en op facebook is steeds het laatste nieuws te lezen. Tevens meldt de agenda op deze site de activiteiten van Brabants Heem en van de kringen.

www.brabantsheem.nl
www.facebook.com/brabantsheem

De Koerier

De Koerier in 2026

Dit is de vierde en laatste uitgave van De Koerier in 2025. In 2026 verschijnt het kwartaalblad van Brabants Heem weer vier keer, in maart, juni, september en december. Als u iets in dit tijdschrift gepubliceerd wilt hebben, kunt u kopij opsturen of mailen. Houd u zich wel aan de inleverdatum.

Ongeveer drie weken na de inleverdatum ligt het tijdschrift bij de kringen op de deurmat en wordt de digitale versie verzonden naar de secretariaten van de aangesloten kringen, verenigingen en stichtingen en op de website geplaatst.

De volgende uitgave verschijnt in maart 2026.
De uiterste inleverdatum hiervoor is **maandag 9 februari 2026**.
Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Brabants Heem

Brabants Heem is de ondersteunende organisatie voor 127 zelfstandige Brabantse heemkundekringen en erfgoedverenigingen. De stichting organiseert in samenwerking met andere organisaties cursussen, workshops en studiedagen, zet netwerken op en geeft adviezen. Dat alles om de deskundigheid van de kringleden te bevorderen op alle terreinen waar dat nodig is. Verder stimuleert Brabants Heem nieuwe initiatieven en onderlinge samenwerking

Website: www.brabantsheem.nl
Facebook: www.facebook.com/brabantsheem
Uitgave: Brabants Heem, Postbus 1203, 5200BG 's-Hertogenbosch.
Eindredactie: Tjeu van Ras
Kopij sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl
Foto's: Naamsvermelding bij de foto, overige merendeels uit collecties van de heemkundekringen.
Ontwerp: Peter van Gerwen
gerwen online en offline reclame
Drukwerk: Em. De Jong
Koninklijke Drukkerij Em. de Jong Baarle-Nassau

Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt, in welke vorm ook. Hetzij elektronisch dan wel mechanisch door fotokopieën, scans of opnamen. Tenzij met voorafgaande toestemming van de uitgever. De uitgever heeft er naar gestreefd om alle copyrights in deze uitgave te regelen. Wie meent alsnog rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht contact op te nemen.

De Koerier wordt verzonden naar verenigingen instellingen en particulieren. Stichting Brabants Heem wordt geacht daarvoor toestemming te hebben gekregen bij de opgave. De gegevens worden zorgvuldig beheerd en niet aan derden beschikbaar gesteld of voor andere doeleinden gebruikt. Wie wil dat zijn/haar gegevens worden verwijderd kan daarvoor een bericht sturen naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl

Een apotheek van twee eeuwen oud

(foto Tjeu van Ras)

Ruim tweehonderd jaar oud is de originele apotheek die het pronkstuk vormt van museum De Dorpsdokter in Hilvarenbeek. Een apotheek, die ooit de inwoners van Heusden van medicijnen voorzag. Het is allemaal fraai houtsnijwerk, originele flessen en verpakkingen. Het museum was een van plekken voor de jaarlijkse uitdag van bestuursleden van Brabants Heem. Niet alleen de apotheek trok de aandacht, op dokters- en medisch gebied puilt het museum uit van alles wat met de geneeskunst in het verleden te maken heeft.

Eerder die dag bracht het Brabants Heemgezelschap een bezoek aan het Peerke Donderspaviljoen in Tilburg. Het leven en de goede werken van de Tilburgse missionaris worden in dat paviljoen treffend in beeld gebracht, het park met de bijzondere kruisweg eromheen vormt een fraaie omlijsting van het paviljoen. Voordat de dag werd afgesloten volgde nog een bezoek aan Brouwerij-museum De Roos, ook in Hilvarenbeek.

Brabants Heem